

**Co-funded by
the European Union**

**AKTIVAČNÝ SCENÁR LEKCIE
vypracovaný v rámci projektu
„INOVÁCIE V ŠKOLSKEJ VÝCHOVE“**

TÉMA:

**Ako vznikajú fake newsy a kto ich tvorí? Za kulisami manipulácie
(Analýza úmyslov – politických, ekonomických, ideologických – a
mechanizmov tvorby fake newsov)**

1. Ciele hodiny

Žiak:

- rozumie, kto a prečo vytvára fake newsy,
- dokáže určiť motívy (politické, finančné, ideologické) dezinformácie,
- rozpoznáva mechanizmy manipulácie v procese tvorby falošných obsahov,
- pozná typické stratégie šírenia dezinformácií,
- rozvíja kritické myslenie a analyzuje zdroje informácií.

2. Cieľová skupina

Žiaci základných škôl

3. Metódy vyučovania

- Brainstorming
- Mini-prednáška s prezentáciou
- Práca v skupinách
- Analýza prípadov
- Riadená diskusia
- Individuálna reflexia

4. Didaktické pomôcky / zdroje

- Projektor / interaktívna tabuľa
- Karty s opismi scenárov tvorby fake newsov
- Infografika: „Kto vytvára fake newsy a prečo?“
- Príklady dezinformačných kampaní (zjednodušené opisy)
- Flipchart + fixky
- Platformy fact-checkingové (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu)

5. Priebeh hodiny (čas trvania: 45 minút)

**Co-funded by
the European Union**

6. Úvod – Kto tvorí fake newsy a na čo? (5 min)

Forma: brainstorming

Úvodné otázky:

- Kto podľa vás môže vytvárať fake newsy?
- Prečo by niekto chcel šíriť nepravdu?
- Vznikajú všetky fake newsy len „zo žartu“?

Doplnenie učiteľa:

Fake newsy nevznikajú náhodou. Nie sú to náhodné chyby alebo bezvýznamné žarty. Veľmi často sú vytvorené zámerne, s konkrétnym úmyslom a podľa premysleného plánu. Za ich vznikom stoja osoby, skupiny a niekedy aj celé organizácie, ktoré chcú ovplyvniť prijímateľov – ich emócie, myslenie, rozhodnutia alebo správanie.

Tvorcovia fake newsov majú spravidla nejaký záujem – politický, finančný alebo ideologický. Nejde len o „vyvolanie zmätku“ – ide o dosiahnutie výhod na úkor pravdy a informačnej poctivosti.

Príkladné úmysly tvorcov fake newsov:

• Politické:

Snaha získať moc, oslabiť protivníkov, vyvolať strach pred konkrétnou skupinou ľudí (napr. migrantmi, politikmi, medzinárodnými organizáciami).

Príklad: pred voľbami niekto zverejní nepravdivé informácie očierňujúce jedného z kandidátov.

• Ekonomické (zárobné):

Internetové portály zarábajú na kliknutiach. Čím je správa senzačnejšia – tým viac ľudí ju zdieľa, prečíta a klikne, čo znamená viac peňazí z reklamy.

Príklad: vymyslený článok o „novom zázračnom lieku“ odkazuje na obchod s doplnkami výživy.

• Ideologické alebo svetonázorové:

Niektoré fake newsy sa šíria s cieľom propagovať určité náboženské, nacionalistické, protivedecké alebo konšpiračné presvedčenia.

Príklad: dezinformácia o „globálnom sprisahaní lekárov“, ktorá podkopáva dôveru v očkovanie.

• Propagandistické a destabilizujúce:

Niekedy fake newsy vytvárajú zahraničné „trollie farmy“ alebo vlády iných štátov, aby zasievali chaos, nedôveru a spoločenské konflikty v danej krajine.

Príklad: správy spochybňujúce poctivosť volieb, posilňujúce spoločenské rozdiely.

• Provokatívne alebo „pre zábavu“:

Stáva sa, že ľudia tvoria fake newsy „zo žartu“, z provokácie alebo aby zistili, ako ľahko sa ostatní nechajú nachytať. Aj keď to niekedy začína ako „meme“ alebo „vtip“, môže sa rýchlo rozšíriť a spôsobiť reálne škody.

**Co-funded by
the European Union**

Mechanizmus fungovania fake newsu (zjednodušene):

1. Vymyslený alebo zmanipulovaný obsah – často so silným emocionálnym nábojom.
2. Príťažlivý nadpis – napr. senzácia, šok, hrozba, konšpiračná teória.
3. Chýbajúce zdroje alebo „falošná autorita“ – napr. vymyslený expert, neexistujúca správa.
4. Rýchle šírenie – cez sociálne siete, diskusné skupiny, reťazové správy.
5. Emocionálny a poznávací efekt – prijímatelia reagujú emocionálne, zdieľajú bez overenia.

Prečo to funguje?

Pretože fake newsy sa odvolávajú na emócie, a nie na fakty. Čím viac cítime (strach, hnev, nadšenie), tým menej analyzujeme. Tvorcovia fake newsov to dobre vedia – a práve to využívajú.

Definícia a príklady (10 min)

1. Fake news
Falošná správa vytvorená tak, aby vyzerala ako pravdivá informácia — napr. článok, príspevok na sociálnych sieťach, fotografia alebo video. Cieľom fake newsu je uviesť prijímateľa do omylu, vyvolať emócie (napr. strach, hnev) alebo ho prinútiť k činnosti — napr. kliknutiu, zdieľaniu alebo zmene názorov.
Príklad: Článok o tom, že „od roku 2026 Európska únia zakazuje papierové knihy“ — úplne nepravdivá správa, ktorá má vyvolať obavy.
2. Dezinformácia
Je širší jav než fake newsy. Znamená zámerné šírenie falošných, zmanipulovaných alebo neúplných informácií tak, aby vyvolali konkrétny efekt — napr. pomýlenie prijímateľov, vyvolanie chaosu, rozhádaní ľudí alebo zničenie niečej reputácie.
Príklad: Pravdivá fotografia protestu v inej krajine označená ako „nepokoje vo Varšave“ – vyzerá dôveryhodne, ale je to lož, ktorá môže vzbudiť nepokoj.
3. Propaganda
Je mediálny alebo politický odkaz, ktorý je špeciálne pripravený na to, aby presvedčil ľudí o nejakom názore, idei alebo osobe. V propagande sa často vynechávajú nepohodlné fakty alebo sa realita predstavuje jednostranne.
Príklad: Počas vojny môže propaganda vykresľovať druhú stranu konfliktu ako úplne zlú a „našu“ ako dokonalú — bez jedinej chyby.
4. Internetový troll (troll)
Je osoba, ktorá úmyselne píše na internete komentáre, ktoré sú provokatívne, urážlivé alebo zavádzajúce — iba preto, aby vyvolala emocionálnu reakciu ostatných (napr. hnev, hádku). Trollovanie býva aj formou dezinformácie.
Príklad: Niekoľko pod článkom o očkovaní napíše: „To je všetko podvod, chcú nás kontrolovať cez čipy!“ – bez dôkazov, iba na vyvolanie hádky alebo zmätku.

Co-funded by the European Union

5. Trolia farma

Je organizovaná skupina ľudí (niekedy platená štátom alebo firmou), ktorá hromadne vytvára a šíri fake newsy, zmanipulované komentáre a meme. Ich cieľom môže byť ovplyvňovanie volieb, verejnej mienky alebo šírenie chaosu v iných krajinách.

Príklad: Skupina ľudí v kancelárii denne vytvára a zverejňuje tisíce komentárov na internete, ktoré majú napr. oslabiť dôveru vo vedu alebo vládu.

6. Internetový bot

Bot je počítačový program, ktorý automaticky vykonáva činnosti na internete – napr. píše komentáre, lajkuje príspevky, zdieľa obsahy. Vyzerá ako skutočná osoba, ale nie je to človek. Boty sa často používajú na masové šírenie fake newsov.

Príklad: Na Twitteri sa ten istý príspevok („Nový liek ukryvaný farmaceutickými koncernmi!“) objaví naraz z 300 rôznych účtov — je to práca botov.

7. Manipulácia informáciou

Je spôsob prezentácie informácie tak, aby ovplyvňovala prijímateľa určitým spôsobom — často bez povedania celej pravdy. Môže spočívať v zamlčaní dôležitých faktov, používaní silných emócií alebo zobrazení niečoho len z jednej strany.

Príklad: Fotografia prázdnych regálov v obchode ako „dôkaz“ krízy, hoci bola urobená pred sviatkami – keď obchody vždy tak vyzerajú.

8. Klikateľnosť (clicks)

Je počet kliknutí, ktoré daný obsah (napr. článok, video) získal na internete. Čím viac kliknutí, tým viac peňazí z reklamy zarobí jeho autor. Preto niektorí zámerne vytvárajú fake newsy – aby priťahovali pozornosť a zarábali na emóciách prijímateľov.

Príklad: Stránka zverejňuje senzačné nadpisy typu „Nový spôsob liečby rakoviny! Lekári ho nenávidia!“, aby čo najviac ľudí kliklo a pozrelo si reklamy.

9. Senzačný nadpis / clickbait

Je prehnaný, emocionálny titulok správy, ktorý nás má „chytiť“ a prinútiť kliknúť — často bez súvisu s pravdivým obsahom článku. Môže byť začiatkom fake newsu.

Príklad: „Šok! Pozri, čo urobil tento učiteľ na hodine!“ — a potom sa ukáže, že išlo o obyčajný fyzikálny experiment.

10. Ideológia

Je súbor presvedčení a hodnôt, ktoré určujú, ako niekto vníma svet – napr. politické, náboženské, spoločenské názory. Niektoré fake newsy sú vytvorené na to, aby posilnili jednu ideológiu alebo útočili na inú.

Príklad: Fake news hovoriaci, že všetky vakcíny sú „hriechom“, môže byť pokusom o presadzovanie konkrétnej ideológie.

11. Efekt emócií (emocionálna manipulácia)

Fake newsy často fungujú, pretože vyvolávajú silné pocity — ako hnev, strach, súcit či pohoršenie. Keď nás niečo silno zasiahne, je pre nás ťažšie myslieť kriticky a ľahšie to zdieľať bez overenia.

Príklad: Obrázok s plačúcim dieťaťom a nápisom: „Vláda berie deťom prázdniny!“ – má vyvolať emócie, aj keď obsah nie je pravdivý.

**Co-funded by
the European Union**

3. Skupinové cvičenie: Kto a prečo to urobil?

Čas trvania: 15–20 minút

Forma: práca v skupinách 3–5 osôb

Cieľ cvičenia:

- Pochopiť, že fake newsy sú vytvárané zámerne
- Rozpoznať úmysly tvorcov (politické, ekonomické, ideologické)
- Rozvíjať schopnosti analýzy, usudzovania a argumentácie

Priebeh cvičenia – inštrukcia pre učiteľa

Rozdeľ triedu na 4–6 skupín po 3–5 osôb.

Rozdaj každej skupine jednu alebo dve karty s príkladom zjednodušenej falošnej informácie.

Úloha skupiny:

- Pozorne si prečítajte opis fake newsu.
- Odpovedzte spoločne na tri otázky:

1. Kto to mohol vytvoriť?
2. Prečo to urobil?
3. Aký mechanizmus manipulácie použil?

Pomoc pre žiakov: Učiteľ môže zapísať na tabuľu pomocné otázky alebo heslá v troch stĺpcoch:

KTO? (napr. troll, bot, vlastník portálu, záujmová skupina...)

PREČO? (napr. pre zisk, politický vplyv, ideológiu, chaos...)

AKO? (napr. silné emócie, senzácia, clickbait, chýbajúce zdroje...)

Prezentácia: Každá skupina predstaví svoju analýzu v krátkom, 1–2-minútovom vystúpení.

Príkladné karty s fake newsami na analýzu

Každá karta by mala obsahovať:

- Nadpis (údajná informácia)
- Opis kontextu – zjednodušený, realistický
- (Pre učiteľa) Predpokladaný cieľ a mechanizmus – na porovnanie s odpoveďami žiakov

Karta 1

Nadpis: „Poľská vláda plánuje zákaz domáceho pečenia chleba – lebo odoberá energiu zo siete!”

Opis: Povest' šíriaca sa na sociálnych sieťach. Nemá žiadny zdroj. K príspevku bolo priložené foto návrhu zákona, ktoré sa ukázalo ako podvrh.

Cieľ: zosmiešniť vládu, vyvolať nedôveru

Mechanizmus: dezinformácia + emócie + chýbajúci zdroj

Karta 2

Nadpis: „Nový zázračný liek na rakovinu – účinnosť 100 %, utajovaná farmaceutickými

**Co-funded by
the European Union**

koncernmi”

Opis: Článok z portálu plného reklám na doplnky výživy. „Expert” citovaný bez mena, žiadne vedecké zdroje.

Cieľ: finančný zisk, vyvolanie nádeje a konšpiračnej teórie

Mechanizmus: clickbait, falošná autorita, hranie na emócie

Karta 3

Nadpis: „Migranti zo Sýrie dostávajú zadarmo domy – my nič!”

Opis: Obrázkový meme šíriaci sa na internete. Neobsahuje odkazy ani zdroje. Často zdieľaný v lokálnych skupinách.

Cieľ: polarizácia, vyvolanie hnevu a spoločenských rozdielov

Mechanizmus: zveličenie, absurdnosť, využívanie emócií

Karta 4

Nadpis: „EÚ zakazuje chov psov v mestách – nové nariadenie od roku 2026!”

Opis: Grafika s logom EÚ a popisom. Po kliknutí vedie na stránku s reklamami.

Cieľ: vyvolať nechť k EÚ, využiť emócie majiteľov zvierat

Mechanizmus: manipulácia symbolmi, dezinformácia

Karta 5

Nadpis: „Známy herec priznal: ‘Zem je plochá!’ – pozri si nahrávku”

Opis: Nahrávka vytvorená pomocou umelej inteligencie (deepfake). Herec to nikdy nepovedal.

Cieľ: manipulácia, dezinformácia, šírenie sprisahání

Mechanizmus: deepfake, falošný zdroj, efekt autority

Karta 6

Nadpis: „Nakazený chlieb zo supermarketu – 14 ľudí v nemocnici!”

Opis: Príspevok v lokálnej skupine. Nepotvrdená informácia, ktorú dementovali hygienické úrady.

Cieľ: šírenie paniky, lokálna dezinformácia

Mechanizmus: strach, falošné poplchy, chýbajúce zdroje

Pomocné otázky pre žiakov:

- Znie informácia pravdepodobne?
- Aké emócie môže táto správa vyvolať?
- Kto môže získať tým, že ľudia tomu uveria?
- Sú uvedené zdroje? Sú dôveryhodné?
- Aké techniky mohli byť použité na presvedčenie prijímateľa?

Doplňujúce záverečné aktivity (voliteľné):

- Rebríček: Ktorý fake news sa zdá najnebezpečnejší? Prečo?
- Tabuľka záverov: Skupiny zapisujú svoje odpovede do tabuľky na tabuli (stĺpce: Kto / Prečo / Ako).

**Co-funded by
the European Union**

• Triedne hlasovanie: Najviac presvedčivý fake news (t. j. ten, ktorý sa najľahšie „vezme za pravdu”).

4. Diskusia – Ako rozpoznať manipuláciu? (8 min)

Čas trvania: cca 8 minút

Forma: riadený rozhovor (na fóre triedy alebo v kruhu)

Didaktický cieľ diskusie

- Upozorniť žiakov, že manipulácia s informáciami často pôsobí nepozorovane, ale môže mať reálne dôsledky.
- Rozvíjanie schopnosti reflexie, kladenia otázok, rozpoznávania emócií a analýzy úmyslov odosielateľa informácie.
- Rozlišovanie faktov od názorov a hodnotenie obsahu v kontexte zdroja a jazyka prejavu.

Priebeh a odporúčania pre učiteľa

Pozvi žiakov do rozhovoru – môžeš usporiadať triedu do kruhu, aby sa zvýšil pocit bezpečia a rovnosti prejavov.

Podporuj voľné vyjadrovanie – vyhýbaj sa hodnoteniu odpovedí. Namiesto „zle/dobre” klad’ otázky typu: „Čo máš na mysli?”, „Prečo si to myslíš?”, „Myslí si niekto iné?”

Môžeš zapisovať najzaujímavejšie myšlienky žiakov na tabuľu alebo flipchart – napr. pod heslami Emócie, Úmysly, Varovné signály, Fakty alebo názory.

Ak diskusia „utícha” – uveď príklad alebo krátku situáciu na analýzu („Predstavte si, že vidíte nadpis: ‘Šok! V školách zámerne nakazia deti!’ – čo cítite? Čo vás znepokojuje?”).

Návrhy otázok pre žiakov (s rozšíreným komentárom pre učiteľa)

1. Aké emócie najčastejšie sprevádzajú fake newsy?

Rozšírená verzia:

– Aké pocity sa objavia, keď vidíte senzačné správy na internete?

– Máte chuť ich hneď niekomu poslať? Prečo?

Komentár pre učiteľa:

Fake newsy veľmi často vyvolávajú strach, hnev, prekvapenie, súcit alebo pocit nespravodlivosti – pretože práve emócie nás nútia kliknúť, zdieľať ďalej, bez premýšľania nad obsahom. Treba zdôrazniť, že silná emócia môže byť varovným signálom.

2. Ako môže manipulácia ovplyvniť naše rozhodnutia alebo správanie?

Doplňujúce otázky:

– Uverili ste niekedy niečomu, čo sa neskôr ukázalo ako nepravda? Ako ste sa vtedy cítili?

– Aké následky môžu mať fake newsy, ktoré vyvolajú silné emócie u mnohých ľudí naraz?

Komentár:

Manipulácia môže viesť k unáhleným rozhodnutiam (napr. nákupom, zdieľaniu,

Co-funded by the European Union

podpisovaníu petícií), ale aj k upevňovaníu nesprávnych presvedčení, nedôvere, nepriateľstvu voči spoločenským skupinám alebo inštitúciám.

3. Ako rozpoznať, že informácia mohla byť vytvorená s konkrétnym cieľom?

Rozšírená verzia:

- Čo môže naznačovať, že niekto chce na nás pôsobiť?
- Vznikajú informácie vždy „objektívne“, alebo ich niekto píše z nejakého dôvodu?

Komentár:

Treba venovať pozornosť:

- chýbajúcim zdrojom alebo všeobecným odkazom („vedci hovoria“, „odborníci varujú“)
- silnému, emocionálnemu jazyku
- jednostrannému zobrazeniu situácie
- prítomnosti hesiel „tája pred nami pravdu“, „to je tajomstvo, o ktorom v médiách nehovorí“

To všetko môže naznačovať, že informácia má určitý cieľ – napr. politický, finančný alebo ideologický.

4. Je každá kontroverzná informácia fake news?

Pomocná otázka:

- Musí byť každá správa, ktorá niekoho nahnevá, nepravdivá?
- Ako rozlíšiť ťažkú pravdu od nepravdivej senzácie?

Komentár:

Nie – nie každá kontroverzia je dezinformácia. Pravdivé správy môžu byť tiež ťažké, šokujúce alebo bolestivé. Kľúčové je to, či:

- sú založené na faktoch a zdrojoch,
- ukazujú rôzne strany situácie,
- sú overiteľné.

To, že niečo je nepríjemné alebo nepopulárne, ešte neznamená, že je to fake news.

5. Ako odlíšiť fakty od názorov a interpretácií?

Rozšírená verzia:

- Viete uviesť príklad faktu a názoru?
- Je nadpis „Vláda koná katastrofálne!“ fakt alebo názor? A „Vláda zvýšila dane o 4 %“?

Komentár:

Fakt je niečo, čo sa dá overiť a potvrdiť (napr. údaje, čísla, udalosti).

Názor je niečí pohľad, často zafarbený emóciami.

Fake newsy často miešajú jedno s druhým – pridávajú emocionálne hodnotenie k faktu, aby ovplyvnili prijímateľa. Schopnosť odlíšiť fakty od názorov je základom kritického myslenia.

6. Zhrnutie a reflexia (7–10 min)

Forma: individuálna práca + spoločné zhrnutie

Didaktický cieľ

- Podnietiť žiakov k uvedomelému zamysleniu sa nad témou hodiny,

Co-funded by the European Union

- Upevniť vedomosti prostredníctvom osobnej reflexie,
- Posilniť postoj kritického myslenia a zodpovednosti na internete.

Inštrukcia pre učiteľa

- Rozdaj žiakom papieriky alebo ich požiadaj, aby si otvorili zošity.
- Vysvetli, že teraz každý samostatne zhrnie hodinu – v krátkej, osobnej forme.
- Navrhni žiakom doplniť jednu (alebo viac) z nasledujúcich viet – môžeš ich zapísať na tabuľu alebo premietnuť:

Vety na doplnenie pre žiakov:

- „Prekvapilo ma, že fake newsy môžu byť tvorené...“
- „Od dnes si viac všimnem...“
- „Najnebezpečnejším cieľom fake newsov je...“
- „Pochopil/a som, že manipulácia nie je iba lož, ale aj...“
- „V budúcnosti si pred zdieľaním informácie overím...“
- „Emócie, ktoré cítim pri čítaní správ, môžu vplývať na...“
- „Nenapadlo mi predtým, že niekto môže zarábať na...“
- „Chcel/a by som, aby viac ľudí vedelo, že...“
- „Fake newsy sú nebezpečné, pretože môžu viesť k...“
- „Dnes som sa naučil/a, že sa oplatí položiť si otázku...“

Ďalšie možnosti realizácie reflexie (na výber)

Galéria reflexií na tabuli / stene

- Žiaci napíšu svoje vyjadrenia na samolepiace lístočky a prilepia ich na veľký hárok alebo tabuľu s názvom:
- „Čo si z tejto hodiny zapamätám?“
- Spoločne možno prečítať niekoľko lístkov (anonymne) a okomentovať ich.
- Táto „galéria“ môže zostať v triede ako spomienka a východisko pre ďalšie hodiny o dezinformáciách.

Triedna mapa „Motivácie tvorcov fake newsov“

- Učiteľ nakreslí na flipcharte alebo tabuľu 3 hlavné kategórie motivácií:
- Moc / Peniaze / Ideológia
- Žiaci (individuálne alebo skupinovo) doplnia ku každej kategórii príklady z dnešnej hodiny (alebo vlastné).
- Možno použiť farebné lístočky alebo fixky na označenie toho, ktoré motivácie považujú za „najnebezpečnejšie“.

Anonymná reflexia (pre hanblivejších žiakov)

- Žiaci vhadzujú napísané lístočky do „krabičky reflexie“.
- Učiteľ na záver niekoľko prečíta – bez uvedenia autora – a zhrnie hodinu slovami žiakov.

Ústne zhrnutie učiteľa (návrh)

„Dnes sme videli, že fake newsy nie sú len čudné historky z internetu. Často za nimi stoja ľudia, ktorí nás chcú ovládať – cez emócie, strach, nádej alebo hnev. Už vieme rozpoznať,

**Co-funded by
the European Union**

kedy môže ísť o manipuláciu. No dôležité je nielen vedieť, ale aj na chvíľu sa zastaviť, skôr než niečo zdieľame, uveríme tomu alebo pošleme ďalej.

To, čo si na internete vyberáme, má význam – aj pre iných. A my môžeme ovplyvniť, ako vyzerá naša digitálna realita.“

Slovník pojmov: Fake newsy – tvorcovia, ciele a mechanizmy

Fake news - Falošná alebo zmanipulovaná informácia, ktorá vyzerá ako pravdivá správa. Jej cieľom je uviesť do omylu alebo vyvolať emócie.

Dezinformácia - Zámerné šírenie falošných alebo zavádzajúcich informácií, aby sa dosiahol určitý efekt – napr. chaos, nedôvera, manipulácia s verejnou mienkou.

Manipulácia - Vedomé ovplyvňovanie spôsobu myslenia prijímateľa prostredníctvom emócií, výberových informácií alebo náznakov, aby sa dosiahol konkrétny cieľ.

Propaganda - Odkaz, ktorého cieľom je propagovať určitú ideu, osobu alebo názor, často za pomoci manipulácie alebo zatajovania faktov.

Clickbait - Senzačný, prehnaný nadpis, ktorý nabáda ku kliknutiu – často nesúladný s obsahom článku.

Bot - Počítačový program, ktorý automaticky zverejňuje komentáre, lajkuje príspevky alebo zdieľa obsah – vyzerá ako skutočný používateľ.

Internetový troll - Osoba, ktorá úmyselne zverejňuje provokatívne alebo falošné obsahy, aby vyvolala silné reakcie, hádky alebo chaos.

Trolia farma - Organizovaná skupina osôb (často financovaná), ktorá hromadne produkuje a šíri dezinformácie na internete.

Deepfake - Falošné video alebo audionahrávka vytvorená pomocou umelej inteligencie, ktorá zobrazuje niekoho v situácii, ktorá sa nikdy nestala.

Efekt emócií - Jav, pri ktorom silné pocity (strach, hnev, nadšenie) spôsobia, že veríme obsahu bez jeho overenia.

Klikateľnosť - Počet vstupov na internetovú stránku. Čím viac kliknutí, tým väčší zisk pre autora – to poháňa tvorbu fake newsov.

Ideológia - Súbor názorov a hodnôt, podľa ktorých niekto hodnotí realitu. Fake newsy môžu byť vytvorené s cieľom ju propagovať alebo nanucovať.

Co-funded by the European Union

Cieľ manipulácie - Dôvod, prečo niekto vytvára fake news – napr. získanie moci, peňazí, vplyvu na voľby alebo spoločnosť.

Metodická príručka pre učiteľa

Téma hodiny:

Ako vznikajú fake newsy a kto ich tvorí?

(Analýza politických, ekonomických a ideologických úmyslov a mechanizmov manipulácie)

Všeobecné ciele hodiny

- Rozvíjanie mediálnej a informačnej gramotnosti žiakov
- Rozvíjanie schopností kritického myslenia
- Uvedomenie si, že fake newsy vznikajú z konkrétnych dôvodov a úmyslov
- Naučiť sa rozpoznávať mechanizmy manipulácie a dezinformácie

Hlavné témy hodiny

- Kto sú tvorcovia fake newsov (jednotlivci, skupiny, boty, trollie farmy)
- Aké môžu mať ciele: politické, ekonomické, ideologické
- Aké manipulačné techniky sa používajú: clickbait, hra s emóciami, deepfake, falošné zdroje
- Ako odlíšiť dôveryhodné informácie od zmanipulovaných odkazov

Prispôsobenie vekovej skupine (11–15 rokov)

Žiaci v tomto veku často ešte nemajú dobre rozvinuté schopnosti filtrovania informácií – preto:

- Vyhybaj sa odborným pojmom bez vysvetlenia (napr. „hybridná dezinformácia“)
- Používaj konkrétne príklady zo života žiakov (YouTube, TikTok, meme)
- Ukáž, že manipulácia nemusí vždy vyzeráť hrozivo – často je „smiešna“ alebo „senzácia“

Metodické odporúčania – ako viesť hodinu

1. Úvod

Začni otváracou otázkou, napr.: „Je všetko, čo na internete vyzerá profesionálne, pravdivé?“

Pri búrke mozgov nehodnot' vyjadrenia – zbieraj asociácie na tabuľu, aj tie neobvyklé.

2. Mini-prednáška a definície

Snaž sa spájať teóriu s otázkami na žiakov („Prečo by to niekto chcel urobiť?“)

Namiesto čítania definícií ukáž ilustrácie alebo úryvky skutočných fake newsov (napr. titulky, meme).

3. Práca v skupinách – „Kto a prečo to urobil?“

Pridel skupinám karty s fake newsmi s rôznymi úmyslami (moc / peniaze / ideológia).

Podporuj diskusiu v skupinách: nech sa pokúsia dôjsť k spoločnému rozhodnutiu.

Dávaj pozor, či rozpoznávajú úmysel a mechanizmus manipulácie, nielen „či je to pravda“.

4. Riadená diskusia

• Pýtaj sa otvorené a prehľbujúce otázky, napr.: „Klikol niekto z vás niekedy na niečo, čo sa ukázalo ako nepravda?“

Co-funded by the European Union

- Zdôrazňuj, že aj dospelí podliehajú fake newsom – nie je to dôvod na hanbu, ale na učenie sa.
 - Neboj sa ťažších tém (napr. ideológia) – predstav ich cez neutrálne príklady.
5. Reflexia a zhrnutie
- Ukonči hodinu otázkou: „Aké otázky sa oplatí položiť, než v niečo uveríme?“
- Požiadaj žiakov o krátku reflexiu – ústnu, písomnú alebo vo forme plagátu / galérie myšlienok.

Pomocné materiály – oplatí sa pripraviť:

- Karty s príkladmi fake newsov (rôzne typy – text, titulok, meme, video)
- Tabuľu varovných signálov: chýbajúce zdroje, silné emócie, šokujúce tvrdenia, jednostrannosť
- Šablónu na reflexiu: dopln vetu „Pochopil/a som, že...“
- Kvíz / test upevňujúci vedomosti – napr. Kahoot, Google Forms
- Slovník pojmov – na rozdanie alebo ako pracovný list

Možné rozšírenia / doplnkové úlohy

- Triedny projekt: vytvorte plagát alebo infografiku „Ako sa nenechať manipulovať na internete“
- Domáca úloha: nájdi na internete príklad podozrivej informácie a analyzuj ju podľa 3 otázok: kto?, prečo?, ako?
- Scénky: zahrajte si situáciu, v ktorej niekto z triedy zdieľa fake news – ako zareagujú ostatní?

Zdroje vedecké a vzdelávacie

EDMO – European Digital Media Observatory

<https://edmo.eu>

– európska výskumná platforma zameraná na monitorovanie dezinformácií, mediálnu výchovu a podporu spolupráce fact-checkingových organizácií.

EUvsDisinfo – projekt Európskej služby pre vonkajšiu činnosť

<https://euvsdisinfo.eu>

– oficiálna databáza dezinformačných kampaní namierených proti EÚ, analýzy úmyslov tvorcov fake newsov, typológia manipulácie a vzdelávacie nástroje.

UNESCO – „Media and Information Literacy Curriculum for Teachers“

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

– globálny prístup k mediálnej a informačnej výchove so zohľadnením javov ako propaganda, deepfake, informačné bubliny a manipulácia.

Poľské fact-checkingové a vzdelávacie zdroje

Demagog.org.pl – najväčší poľský fact-checkingový portál

<https://demagog.org.pl>

**Co-funded by
the European Union**

– analýzy falošných naratívov, definície a príklady manipulačných mechanizmov, vrátane kontextu volieb, zdravia, vzdelávania a spoločnosti.

Konkret24 – overovacia redakcia TVN24

<https://konkret24.tvn24.pl>

– prehľady a overovania kontroverzných informácií, napr. o politických aktivitách, spoločenských krízach a konšpiračných teóriách.

Niebezpiecznik.pl – portál o bezpečnosti na internete a digitálnej výchove

<https://niebezpiecznik.pl>

– zdroje o technologických manipuláciách, podvodoch využívajúcich AI, automaticky generovaných fake newsoch, deepfake-och a botoch.

České a slovenské fact-checkingové zdroje

Manipulátoři.cz

<https://manipulatori.cz>

– český edukačno-analytický portál špecializujúci sa na demaskovanie dezinformácií, analýzu motívov tvorcov fake newsov a popularizáciu poznatkov o manipulácii.

Demagog.cz / Demagog.sk

<https://demagog.cz> / <https://demagog.sk>

– ekvivalenty poľského Demagoga v Česku a na Slovensku, zamerané na analýzu verejných vyhlásení, overovanie údajov a mediálnu výchovu.

Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnostnú politiku

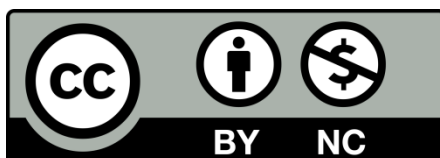
<https://infosecurity.sk>

– slovenské centrum skúmajúce informačnú bezpečnosť so zameraním na dezinformačné hrozby a manipulácie v regióne strednej a východnej Európy.

Radio Prague International – Eurovoľby a fake news

<https://cesky.radio.cz/eurovolby-a-fakenews-8130495>

– novinárske spracovanie o falošných naratívoch pred voľbami do Európskeho parlamentu s uvedením úmyslov ich tvorcov.

Projekt spolufinancovaný Európskou úniou